

ungdomsforskning

nr. 1 - marts 2002

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Så længe man går i en gymnasial uddannelse, er man med på den rigtige vogn, og man kan identificere sig som en vinder, også selvom det hele måske ikke går så godt endda

ungdomsforskning
Unge og ungdomsuddannelser
nr. 1 - marts 2002

Udgiver
Center for Ungdomsforskning

Ansvarshavende
Birgitte Simonsen

Redaktør
Niels Ulrik Sørensen

Formgivning
Liselotte Klint
Anja Vinther Jensen

ISSN 1602-0324

Tryk
Glumsø Bogtrykkeri A/S
Mijøcertificeret efter ISO 14001

Copyright
Center for Ungdomsforskning

INDHOLD

- 5 Redaktørens side**
- 5 Gammelt magasin på nye flasker
Af Niels Ulrik Sørensen
- 6 Unge og ungdomsuddannelser**
- 6 De unge og videnssamfundet
Af Niels Ulrik Sørensen
- 8 Syv artikler om unge og ungdomsuddannelser**
- 8 Ungdom, kompetence og identitet
Af Knud Illeris, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen og
Lars Ulriksen
- 12 Frit valg til mange - men ikke til alle
Af Noemi Katznelson
- 15 Det vigtige valg
Af Ulla Tørnæs
- 17 Identiteten - en uddannelsespolitisk udfordring
Af Margrethe Vestager
- 20 Hvem pakker rygsækken til de fremtidige studier?
Af Gerd Schmidt Nielsen
- 23 Identitetsspillet
Af Erling Petersson
- 25 Identitet, selvdannelse og 'psykologisk ilt'
Af Jan Tønnes Hansen

- 30** **Bogforum**
30 Et billede af nutidens unge
- 32** **Unge i tal**
32 Nyhedsbrev om unge
 Af Thomas Bach
- 33** **Kommentaren**
33 Europas demokratiske udfordring
 Af Rasmus Hilleberg

REDAKTØRENS SIDE

Gammelt magasin på nye flasker

Dette første nummer af Ungdomsforskning dykker ned i unge og ungdomsuddannelserne. Ungdomsforskning er en videreudvikling af det magasin, som Center for Ungdomsforskning hidtil kun har udgivet i en internetversion.

For få uger side udgav Center for Ungdomsforskning bogen *Ungdom, identitet og uddannelse*. Bogen sætter fokus på de danske ungdomsuddannelser. Det er bogens perspektiv, at man må åbne øjnene for spillet mellem uddannelsernes tilbud og de unges identitetsprocesser, hvis man vil forstå, hvad der sker i ungdomsuddannelserne i dag. Med udgangspunkt i de unges læring og identitetsudvikling belyser den situationen og problemerne i de gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelserne og uddannelsesstilbudene til de udsatte unge.

Dette nummer af *Ungdomsforskning* tager tråden op fra *Ungdom, identitet og uddannelse*. I en række artikler belyses unge og ungdomsuddannelserne. Først og fremmest gives ordet til bogens forfattere, der sammenfatter nogle af hovedpointerne fra bogen. Derudover kommer politikere, gymnasielærere og en enkelt psykolog til orde. Alle har hver deres vinkel på problemstillingen – unge og ungdomsuddannelser.

Udover artiklerne om unge og ungdomsuddannelse rummer *Ungdomsforskning* en kommentar om EU's nye hvidbog om unge samt en rubrik om nye bøger om unge.

Det er første gang, at Center for Ungdomsforskning udgiver et magasin på papir. Hidtil har vi udelukkende udgivet et skrift på internettet. Det er dette skrift, vi nu har videreudviklet og lavet i en papirudgave.

Det betyder dog ikke, at skriftet på nettet ikke længere eksisterer. Artiklerne lægges stadig på nettet – nogle af dem dog i en lidt anden form, end de har her. Du kan klikke dig ind på net-skriftet under www.cefu.dk/nyhedsbrev, hvis du vil læse artiklerne fra dette magasin på nettet.

God læselyst.

Niels Ulrik Sørensen

Redaktør

Henvendelser til Niels Ulrik Sørensen kan ske på nus@ruc.dk

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

De unge og videnssamfundet

Alle er enige om, at Danmark er et videnssamfund. At vi skal satse på uddannelse. Ikke mindst uddannelse til de unge. Da næsten alle unge påbegynder en ungdomsuddannelse, burde alt være i den skønneste orden. Det er det imidlertid ikke. Derfor sætter Ungdomsforskning denne gang fokus på unge og ungdomsuddannelser. Her giver redaktør Niels Ulrik Sørensen en kort introduktion til artiklerne om unge og ungdomsuddannelser.

Af Niels Ulrik Sørensen

Det er ikke mange uger siden, at der blev indgået forlig om finansloven. Optakten til forliget var dramatisk. Mens statsministeren var på officiel visit i Grønland, begyndte kritiske bølgeskulp at true med at oversvømme regeringen.

Bølgeskulpene skyldtes regeringens udmeldinger om, at uddannelsesområdet ville blive mødt af ekstraordinære besparelser. Det fik regeringens venner og fjender til i fællesskab at undsige oplægget. Det gjaldt også regeringens parlamentariske grundlag: Dansk Folkeparti. For at hindre en oversvømmelse måtte statsministeren haste hjem fra Grønland og forsikre offentligheden om, at der naturligvis var tale om en svips.

Videnssamfundet

Men hvorfor var reaktionerne så skarpe? Hvorfor var det så væsentligt for den samlede danske opinion at undsige regeringens udspil? Det skyldes ikke mindst en udbredt enighed i den danske offentlighed om, at Danmark er et videnssamfund. At viden er den ressource, som Danmark skal gøre gældende i den globale konkurrence. Og at vi derfor må tage vare om de institutioner, som udvinder og opdyrker viden: uddannelsesinstitutionerne.

Uddannelse til alle

I starten af halvfemserne lancerede S/R-

regeringen et program for ungdomsuddannelserne, der gik under det ambitiøse motto "Uddannelse til alle". Programmet gjorde en forskel. I dag er det således næsten alle unge, der påbegynder en ungdomsuddannelse.

Det ser umiddelbart ud som om, ungdomsuddannelserne udgør et perfekt afsæt for videnssamfundet. Virkeligheden er dog mere kompliceret end som så.

En betinget succes

I bogen *Ungdom, identitet og uddannelse* sætter Knud Illeris, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen og Lars Ulriksen fra Center for Ungdomsforskning spørgsmålstegn ved ungdomsuddannelsernes succes. For mange uddannelsesskift og for mange frafald er blot nogle af de problemer, der nuancerer billedet.

Forfatterne indleder en række artikler om ungdomsuddannelserne, der kan læses på de næste mange sider. I artiklen "Ungdom, kompetence og identitet" giver de en samlet diagnose af ungdomsuddannelserne. En af forfatterne, Noemi Katznelson, tager endvidere ordet i den efterfølgende artikel, "Frit valg – men ikke for alle", som handler om de særlige problemer, der gør sig gældende for de udsatte unge i ungdomsuddannelserne.

Politikernes stemme

Efter forfatterne til *Ungdom, identitet og*

uddannelse kommer to politikere på banen:

Den nye undervisningsminister, Ulla Tørnæs, skriver i artiklen ”Det vigtige valg” om sine visioner for ungdomsuddannelserne. Hendes forgænger, Margrethe Vestager, skriver i artiklen ”Identiteten – en uddannelsespolitisk udfordring” om udfordringerne ved at skulle tage højde for, at unge bliver mere og mere forskellige.

frafald.

Det er altså ikke tilstrækkeligt at tilføre ungdomsuddannelserne tilstrækkeligt med midler. Der må også ske en kvalitativ orientering mod de unge. Hvis altså ungdomsuddannelserne skal være med til at styrke Danmarks position som et videnssamfund. Og det skal de jo.

Den populære ungdomsuddannelse

Gymnasieskolen er den absolut populæreste ungdomsuddannelse. 60 procent af en ungdomsårgang påbegynder gymnasiet. To repræsentanter for gymnasieskolen bidrager derfor også med artikler:

I ”Hvem pakker rygsækken til de fremtidige studier” giver Gerd Schmidt Nielsen et personligt og engageret indblik i en gymnasielærers hverdag. Gymnasirektor Erling Petersson fremstiller i ”Identitetsspillet” nogle mere generelle bud på, hvilke udfordringer gymnasieskolen står over for.

Psykologisk ilt

Den sidste artikel om ungdomsuddannelserne er skrevet af psykolog og forsker Jan Tønnes Hansen. Under overskriften ”Identitet, selvdannelse og psykologisk ilt” kommer han med et bud på, hvordan lærere på ungdomsuddannelserne kan tilføre de unge ’psykologisk ilt’, så deres selvdannelse og faglige kompetenceudvikling kommer til at hænge sammen.

Udgangspunkt i de unge

Artiklerne rummer mange forskelligartede diagnoser af ungdomsuddannelserne. Én ting er de dog fælles om. Alle understreger det nødvendige i at tage udgangspunkt i de unge, når ungdomsuddannelserne diskuteres. Hvis ungdomsuddannelserne ikke indarbejder de unges ståsteder og synspunkter, er der ingen grund til at tro, at deres deltagelse og engagement i uddannelserne øges. Dermed står vi stadig tilbage med for mange studieskift og

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Ungdom, kompetence og identitet

Billedet af, hvad der sker i ungdomsuddannelserne, er kompliceret. Godt nok påbegynder hovedparten af de unge en ungdomsuddannelse. Men der er for mange uddannelsesskift, for mange frafald og for få, som vælger naturvidenskabelige, tekniske og omsorgsrettede områder. Og de unge er ikke sådan at flytte rundt. De insisterer på retten til at vælge selv. Det er dog alt for let – og katastrofalt fejlagtigt – bare at se de unge som forkælede, ustabile og krævende, skriver forfatterne til Ungdom, identitet og uddannelse. De mener tværtimod, at de unge langt bedre end de voksne har en forståelse for, hvad videnssamfundet er, og hvad det kræver. Det er derfor en god idé at tage de unge seriøst, når ungdomsuddannelserne skal reformeres. Man må gå radikalt til værks og bygge på de unges ressourcer i stedet for at prøve at tilpasse dem verden af i går.

Af Knud Illeris, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen og Lars Ulriksen

Vi lever i et videnssamfund. Det betyder, at viden er blevet den afgørende faktor i den globale konkurrence. Det er de menneskelige ressourcer, vi skal satse på, hvis vi vil stå os i sammenligningerne med de lande, vi plejer at måle os med.

Den globale konkurrence går ud på at frembringe de bedste og mest anvendelige kompetencer hos den størst mulige andel af befolkningen. Og kompetencer består både af faglige kvalifikationer og evnen til at bruge dem på den mest hensigtsmæssige måde. Den opgave har vi så først og fremmest det store offentlige uddannelsessystem til at løse, selv om der også udfoldes væsentlige bestræbelser på at få arbejdslivet, fritidslivet og den sociale sektor til at trække i samme retning.

Uddannelse til alle

Uddannelsessystemet begyndte egentlig i 1993, hvor den radikale undervisningsminister Ole Vig Jensen lagde ud med et ambitiøst program for ungdomsuddannelserne, som blev kaldt UTA-programmet: *Uddannelse Til Alle*.

Det centrale i dette program var målsætningen om, at 95 procent af en ungdomsårgang

skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Indtil da havde der siden uddannelseseksplosionen i 60'erne været en markant tredeling af de unge, sådan at cirka en tredjedel fik en boglig "gymnasial" ungdomsuddannelse, cirka en tredjedel fik en praktisk erhvervsrettet ungdomsuddannelse, og cirka en tredjedel var "restgruppen", der ingen uddannelse fik.

Det var først og fremmest denne restgruppe den nye regering ville af med. Og med det kreative UTA-program, der bl.a. kom til at omfatte Den Fri Ungdomsuddannelse og Erhvervsgrunduddannelse, begyndte der at ske noget alvorligt. I 2000 fik vi så en grundlæggende reform af erhvervsuddannelserne, der med individuelle forløbsplaner satte den enkelte unge i centrum. Det var kompetence-satsninger, der alvorligt forsøgte at hamle op med modernitetens krav og klart bragte os et skridt foran de lande, vi plejer at måle os med.

En overflod af skuespillere og designere

Men træerne vokser ikke ind i himlen. Billedet af, hvad der reelt finder sted i ungdomsuddannelserne, er meget kompliceret. Godt nok er vi i dag tæt på, at 95 procent af de unge

påbegynder en ungdomsuddannelse. Men for det første er der alt for mange uddannelseskift, og alt for mange falder fra, så det kun er omkring 83 procent, der gennemfører. Og for det andet er der et påtrængende spørgsmål om, hvor meget der faktisk bliver lært, og om det, der bliver lært, er særlig relevant, om det giver de rigtige kompetencer.

Her er der for det første et generelt problem med forskydning ”opad” i systemet. I dag er det omkring 60 procent, der påbegynder en gymnasial ungdomsuddannelse, og hertil kommer en del i de nye ikke formelt kompetencegivende uddannelser, mens der er alt for få og alt for stort et frafald i erhvervsuddannelserne. Hertil kommer de unges individuelle valg, hvor der er alt for mange, der vælger humanistiske og kreative fagområder, og alt for få på de naturvidenskabelige, tekniske og omsorgsrettede områder. Vi kan jo ikke have et samfund med overflod af skuespillere og designere og samtidig alvorlig mangel på teknikere og hjemmehjælpere.

Deres helt egne valg

Men de unge i dag er ikke så nemme at flytte rundt. Lige siden de var små, har alle vi voksne jo opfordret dem til altid at vælge lige netop det, der er det helt rigtige for lige netop dem. Og reklamerne har hele tiden været på pletten med de helt rigtige tilbud, lige netop de fortryllende ting, som kan være den enkeltes genvej til lykken. Vi har generelt sat de unge i den fantastisk gunstige og fantastisk svære situation, at de både kan og *skal* vælge deres egen lykke, deres egen identitet, deres eget liv.

Alle de begrænsninger, der tidligere lå i fælles normer og traditioner, i den sociale baggrund, i kønnet, i familien, i økonomien, er under opløsning – eller vi lader i hvert fald som om, de er det. Og er der noget, der kan anfægte de unge i dag, så er det netop, hvis man kommer til at antyde, at de valg, som de oplever som helt *deres egne*, i virkeligheden er påvirket eller måske endda determineret af

deres baggrund og livsvilkår.

Et uendeligt hav af valgmuligheder

De unge insisterer på retten til at vælge selv, men de påtager sig også byrden og ansvaret. Hvis de vælger forkert, er de indforstået med, at det er deres egen fejl. Det er ikke let, når man befinder sig midt i et uendeligt hav af valgmuligheder. Og de ved, at valget af uddannelse er et af de mest afgørende valg.

Er der noget at sige til, at det medfører mange omvalg og stort frafald? Hvis man får oplevelsen af, at man er på vildspor, er det jo bare med at komme et andet sted hen, hellere i dag end i morgen. Man kan ikke slå sig til ro, før man er sikker på, at man har valgt det helt rigtige. Og der skal ikke ret meget til, før man bliver i tvivl. En uforstående lærer. En skrap værkfører. Eller nogle klassekammerater, man oplever som forkerte.

På den rigtige vogn

I den store uddannelseskabale er resultatet af disse forhold for tiden, at alle, der overhovedet kan slippe af sted med det, vælger en gymnasial ungdomsuddannelse. Allerhelst det rigtige almene gymnasium, men ellers HF, HHX eller HTX. For nogle af dem er det naturligvis også det oplagt rigtige valg. Men for mange, ja måske for flertallet i de gymnasiale uddannelser, er andre faktorer mere afgørende. Dels betyder en gymnasial uddannelse, at man holder alle eller mange muligheder åbne, man udskyder det svære og forpligtende valg af en bestemt erhvervsretning. Dels er en placering i de gymnasiale uddannelser, og især i det almene gymnasium en adgangsbillet til det rigtige ungdomsliv med de rigtige kammerater og de rigtige fester og begivenheder.

Så længe man går i en gymnasial uddannelse, er man med på den rigtige vogn, og man kan identificere sig som en vinder, også selv om det hele måske ikke går så godt endda. Det betyder uendeligt meget, når man er i en livsfase, hvor det er identitetsdannelse, der er

selve omdrejningspunktet, det det drejer sig om, det man lever for. Og sådan er det for de unge i dag i det samfund, vi har.

Identitetssamfundet

De unge oplever, at de først og fremmest lever i et identitetssamfund. De brændende spørgsmål, der ligger og ulmer lige under overfladen og sætter præmisserne for alle de mange valg, er hele tiden *hvem er jeg?, hvem vil jeg gerne være? Og hvad betyder det for mig?* – det jeg nu præsenteres for og må tage stilling til. Det er disse spørgsmål, der udgør altings rationalitet. Og hvis der ikke kan gives acceptable svar, må tommelfingeren nødvendigvis rettes nedad. Det sker igen og igen, ikke mindst de steder i ungdomsuddannelserne, hvor man ikke har forstået eller ikke fuldt ud vil acceptere, at det forholder sig sådan – men f.eks. tror, at man ud fra kulturelle normer eller hensynet til samfundet eller til de unge selv kan pådutte dem noget udenom disse spørgsmål.

Netop i de gymnasiale uddannelser, og allermest i det almene gymnasium, udspiller disse forhold sig dagligt og på gulyplan. Der er så meget fagligt stof og så mange måder at forholde sig på, der netop udspringer af kulturelle normer eller hensynet til samfundet eller til de unge selv, men uden at de unge – eller i hvert fald en stor del af dem – har accepteret det. Så får man den type elever, der er der, for hvor skulle de ellers være, men uden engagement i det faglige indhold. Det er kun kammeraterne og ungdomslivet, de virkelig kan gå op i.

Her spiller klaveret sådan

I erhvervsuddannelserne er billedet anderledes. Her kæmper de unge typisk for at skaffe sig identitet netop gennem det erhvervsrettede. Men det kan kun indfries, hvis det erhvervsrettede er spændende og vigtigt og personligt tilfredsstillende, og hvis man bliver set og accepteret som et selvstændigt individ med

selvstændig betydning. Det kan være svært for lærerne og skolerne at leve op til, og det er et stort problem på mange lære- og praktiksteder. For den klassiske holdning er jo her, at det er de unge, som skal tilpasse sig. Man må lære at krybe, før man kan gå. Og her spiller klaveret sådan, og det må du hellere indstille dig på.

”De udsatte unge”

Endelig er der de mange uddannelses- og projektilbud, der er udviklet for dem, vi kalder ”de udsatte unge”, dvs. dem, der ikke kan finde sig tilrette i de mere ordinære uddannelser. Her er man gennemgående indstillet på en meget stor imødekommethed overfor de unge, for det gælder om at få så mange som muligt ”halet i land”, så de kan blive nogenlunde funktionsdygtige medborgere, der ikke belaster de sociale systemer. Til gengæld er de unges identitetsprocesser her særligt skrøbelige, og der bliver oftest tale om en form for balancegang mellem at understøtte og stille krav, hvor de voksne skal være uhyre indfølelse, engagerede og konstant forstående for, at kan lykkes i bare et nogenlunde rimeligt omfang.

Ikke bare forkælede og krævende

I alle tilfælde er det fundamentale, at kun ved at forstå og acceptere identitetsdannelsen som det uomgængelige og altid underliggende rationale for de unges valg og adfærd, har man en chance for at forholde sig hensigtsmæssigt og fremadrettet til hele det komplicerede spil med alle dets variationer og nuancer, der foregår i ungdomsuddannelserne i dag. Det er alt for let – og katastrofalt fejlagtigt – bare at se de unge som forkælede, ustabile og krævende. Tværtimod er det de unge, der langt bedre end den voksne generation har forståelse og fornemmelse for, hvad kompetencesamfundet er, og hvad det kræver.

Deres identitetsprocesser drejer sig jo netop om at udvikle de typer af kompetencer,

der er brug for i dagens og morgendagens samfund. Kompetencen til at leve med det evigt foranderlige, kompetencen til at orientere sig hurtigt og præcist ud fra et ufuldstændigt grundlag, kompetencen til at foretage de rigtige valg og tage konsekvenserne af dem. Identitetsdannelsen er langt mere end nogen som helst uddannelsesproces, som vi andre "eksperter" kan udtænke, en proces, der sigter mod den optimale kompetenceudvikling som helhed ud fra både de personlige forudsætninger og de tilstedeværende muligheder. En proces, der insisterer på at tage betingelserne alvorligt og nægter at bøje af for argumenter, der ikke seriøst kan overbevise – fordi de oftest grundlæggende bygger på rationaliteter, som er *outdated* eller godt på vej til at blive det.

En gigantisk gåen fejl af hinanden

Det har man prøvet at forstå og tage konsekvenser af i dele af de danske ungdomsuddannelser med dristige eksperimenter – som selvfølgelig må være under stadig nyudvikling, hvis de skal leve op til deres egne ambitioner. I de gymnasiale og en del af de videregående uddannelser brydes de nye tendenser med mere traditionelle forståelser i en gigantisk gåen fejl af hinanden, og alt for mange lærere, elever og studerende spilder hinandens tid og samfundets ressourcer i en ufrugtbar og opslidende proces.

De reformforslag, der ligger på bordet for de gymnasiale uddannelser, både fra lærerne og den afgående regering, er efter vores vurdering alt for begrænsede og traditionelle til virkelig at løse op for knuden. Hvis man vil tage konsekvensen af den kompetenceforståelse, der er lanceret som det nødvendige svar på globaliseringen, må man gå langt mere radikalt til værks og bygge på de unges ressourcer i stedet for at prøve at tilpasse dem til verden af i går. Det kunne vel være en værdig opgave for en ny liberal undervisningsminister, hvis hun kan gøre det med den samme indføling

og respekt for de unge, som har præget hendes forgængeres dristige udspil i ungdomsuddannelser, der står lavere i statushierarkiet.

Knud Illeris og Lars Ulriksen er uddannelsesforskere. Noemi Katznelson og Birgitte Simonsen er ungdomsforskere. Alle er tilknyttet Center for Ungdomsforskning på Institut for Uddannelsesforskning ved Roskilde Universitetscenter.

Artiklen er en omskrivning af kronikken "Hvad kan jeg blive?", der blev bragt i dagbladet Information den 5. februar 2002

I tilknytning til bogen *Ungdom, identitet og uddannelse* er der etableret en særlig side på Center for Ungdomsforskning's hjemmeside. På siden er der links til hjemmesider med statistisk materiale og statistiske analyser om unge og uddannelse med fokus på ungdomsuddannelser.

Fordelen ved at samle links på CeFU's hjemmeside er, at CeFU løbende kan vedligeholde og udbygge linkssamlingen frem for alene at angive hjemmesideadresserne på tryk.

Linkssamlingen findes på adressen www.cefu.dk/publikationer/uiu

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Frit valg til mange – men ikke til alle

*En datter af en førtidspensioneret dagplejemor og en søn af en privat erhvervsdrivende kan meget vel have samme forventninger til deres uddannelse og arbejde, skriver ungdomsforskeren Noemi Katznelson – en af forfatterne bag *Ungdom, identitet og uddannelse*. De fleste unge forventer, at deres uddannelsesvalg skal udspringe af deres interesser. Det skal være lystpræget – ganske som var det en hobby. Men det er ikke alle unge, der er i stand til at forene lyst og uddannelse. Det er ikke alle, der har de fornødne sociale, faglige og kulturelle redskaber. De bevæger sig flakkende rundt efter drømmeuddannelsen, som de aldrig finder. Hidtil er disse unge blevet opfanget af den frie ungdomsuddannelse. Med regeringens lukning af den fri ungdomsuddannelse risikerer de aldrig at få en uddannelse.*

Af Noemi Katznelson

Hver dag får de unges drømme om en udfordrende og personligt meningsfuld uddannelse ny næring. Et arbejde som lærling i et supermarked afbildes som en bjergbestiger på vej op på de høje tinder. Der afholdes uddannelsesmesser, hvor uddannelsesinstitutioner og arbejdspladser træder hinanden over tærne for at tiltrække de unges opmærksomhed. Én weekend er det uddannelse, der er til salg. Den næste er det møbler eller sex-remedier.

De unge hvirvles ind i drømmenes tågeslør og reklamebureauerne har kronede dage. Alt er muligt. Og dog – en del af de unge har rygsækken fuld af erfaringer med afvisninger, begrænsninger og nederlag. Der kan være langt fra drømme til realiteter. Og nogen kommer i klemme.

Den helt rigtige uddannelse

I bogen *Ungdom, identitet og uddannelse* stilles der skarpt på de unge i det danske uddannelsessystem. I gymnasierne, erhvervsuddannelserne, på de videregående uddannelser og uddannelserne for de ”udsatte” unge. Sammenstillingen af de unges søgemønstre i uddannelsessystemet afslører, at en del af de unge bevæger sig flakkende omkring på jagt efter

den rette uddannelse. Den uddannelse, der kan forløse drømmen og længslen efter mening og indhold. Ganske som drømmen om prinsessen eller prinsen på den hvide hest.

I bogen fremstilles en lang række eksempler på unge. Om Michael, en tidligere tømrerlærling, står der: ”Michael var meget i tvivl om han skulle springe fra, men til sidst blev han enig med sig selv om at han ville gå for meget på kompromis med sig selv hvis han fortsatte.” (*Ungdom, identitet og uddannelse*, s. 105)

Om Stine, en ung på et erhvervsgrunduddannelses forløb (EGU), står der: ”Indimellem de forskellige job startede hun på PGU på en social- og sundhedsskole, men faldt fra efter et halvt år, for det var ikke lige noget alligevel. Det var ikke sjovt.” (*Ungdom, identitet og uddannelse*, s. 129)

At springe fra – en nærliggende mulighed

Umiddelbart er der ikke stor forskel på de to formuleringer, som ellers kommer fra to unge i vidt forskellige situationer. Michael er tidligere elev på en erhvervsuddannelse og på vej videre i uddannelsessystemet. Christina er blevet sendt på EGU efter at have droppet ud

af flere uddannelsesforløb og efter at være blevet fyret fra eller have forladt utallige ufaglærte jobs.

Det slående ved citaterne er, at begge disse unge er drevet af netop forventning om at finde en uddannelse og et arbejde, der er både fagligt og personligt givende. De er begge på jagt efter en uddannelse der kan motivere dem og fange dem i nuet. De har tilsyneladende brug for et uddannelsesliv, der er personligt identitetsgivende, og har ikke den udholdenhed, som måske prægede tidligere generationer af unge. At 'springe fra' en uddannelse er blevet en mere nærliggende mulighed. Valget er jo de unges – som reklamernes glamour lover.

Et nyt arbejdsbegreb

Christina og Michael sætter en af bogens væsentligste konklusioner på spidsen, nemlig at de unge i dag er kulturelt frisatte. En datter af en førtidspensioneret dagplejemor og en søn af en privat erhvervsdrivende kan meget vel have samme ambitioner i deres forventninger til deres uddannelse og arbejde.

Samlende kan man sige, at mange af de unge er bærere af, hvad man kunne kalde et *nyt arbejdsbegreb*. De har kort fortalt en forventning om at deres arbejds- og uddannelsesvalg skal udspringe af deres interesser og det, de synes er sjovt. Ganske som var det en hobby. Men ikke alle der har lige forudsætninger for at realisere et sådan lyst-drevet arbejdsbegreb. Der er forskel på både de unge og på de sammenhænge, de befinder sig i. Der er forskel både på deres sociale, faglige og kulturelle kapital.

Fanget i forventningerne

Unge som Stine står tilbage efter utallige forsøg på at kæmpe sig vej ind i den formelle kompetencegivende del af ungdomsuddannelsessystemet. Og det med et lager af nederlagsfølelser og knæk på selvtilliden, som måske efter 9-10 år i folkeskolen ikke var for høj i forvejen. Sådanne unge er fanget mellem

deres egne forventninger og manglende muligheder for at indfri disse.

Andre unge oplever at blive hægtet af ræset, fordi de efterlyser sammenhænge med veldefinerede rammer og mål og har svært ved at imødekomme de stigende krav om at kunne sammensætte deres eget uddannelsesforløb. De oplever i stigende grad vanskeligheder med at klare sig og finde sig til rette på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet, hvor krav om individuelle handleplaner og kompetencer fylder stadig mere. De søger på den ene side klare rammer og faste krav, men har samtidig svært ved at håndtere disse i den konkrete situation.

Reformer overser de udsatte unge

Kigger man på ungdomsuddannelsessystemet er der gennem de sidste 8-9 år iværksat en række store reformer og forandringer blandt andet med det formål at få de "udsatte" unge med på uddannelsesvognen. Både reform 2000 af erhvervsuddannelserne og oprettelsen af FUU eksempler på dette.

En af kongstankerne bag reformerne har været at imødekomme de unges ønsker og forventninger. Dermed skulle også det store frafald i ungdomsuddannelserne mindskes og den samlede andel af de unge der gennemfører en ungdomsuddannelse øges. Hertil kommer at reformerne har skulle udstikke en ny og fremadrettet uddannelsesstrategi, der skal gear såvel uddannelsernes som de unge til fremtidens kvalifikations- og kompetencekrav.

Det paradoksale er imidlertid, at reformerne af særligt erhvervsuddannelserne måske i overvejende grad har været til gavn for de mere "ressourcestærke" elever og på bekostning af nogle af de "udsatte" unge, som finder det sværere at imødekomme kravene om individuel tilrettelæggelse uden samtidig at blive holdt i hånden af en vejleder eller lærer. Hvorimod de unge i gymnasierne, som måske netop bedst af alle kunne håndtere de krav der er

indlejret i reformerne og som skriger på forandringer, kun bliver mødt med mindre fagreformer.

Den fri ungdomsuddannelse – et skridt på vejen

Mange tekniske skoler kæmper for ikke at få et ry blandt de unge for at være lavstatus-institutioner. De ønsker som alle andre at være med i kampen om de mest kvalificerede unge. Dertil kommer at flertallet af skolerne døjer med røde tal på bundlinien og ikke har ressourcer nok til at kunne håndtere de ”udsatte” unge og give dem den støtte de har brug for, for at kunne blive fastholdt i et uddannelsesforløb.

Den fri ungdomsuddannelse er/var en af de uddannelser der i vidt omfang har formået at opfange de unge der har afbrudt andre ungdomsuddannelser eller lærepladsforhold. Uddannelsen har ikke været formelt kompetencegivende, hvilket er et problem, men den har ifølge en evaluering fra PLS Consult ført til at 9 ud af 10 fortsætter i enten uddannelse eller arbejde.

Der skal handling til

Spørgsmålet er nu, hvordan vi bedst kommer disse unge til hjælp. Hvordan vi får dem gjort til ressourcer for et trængende arbejdsmarked. Et af den nuværende regerings foreløbige svar er at lukke den fri ungdomsuddannelse og skære ned på daghøjskolerne. Faren er at tiltag som disse vanskeliggør en del af de i forvejen ”udsatte” unges position i uddannelsessystemet. At de ikke kan rummes i de ordinære ungdomsuddannelser og derfor ryger ud på et samfundsmæssigt sidespor.

De ”udsatte” unge er en mangfoldig gruppe, der i høj grad bør modsvares af en mangfoldig og bred vifte af uddannelsesmuligheder. Ganske i tråd med ånden i den nye regerings politik, skal der tænkes i individuelle løsninger og tilpasninger og ikke i pakked løsninger og ensretning. Med lukning og ned-

skæringer i uddannelsesstilbudene for de ”udsatte” unge sender man imidlertid nogle andre signaler. Signaler som står i modsætning til regeringens ønske om at ville gøre noget for de svage i samfundet. Det er således ikke nok at tale om at man vil gøre noget for de svageste, der skal også handling til.

Noemi Katznelson er forskningskoordinator ved Center for Ungdomsforskning.

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Det vigtige valg

Der skal stilles krav, når de unge vælger uddannelse. Selvfølgelig skal de først og fremmest vælge efter interesse. Men det skal også være noget med fremtid i. Det er blandt andet afgørende, at de unge ikke kaster sig ud i en uddannelse, som med sikkerhed fører til ledighed, skriver undervisningsminister Ulla Tørnæs. Hun vil styrke vejledningsindsatsen – ikke mindst i grundskolen – så elevernes valg af ungdomsuddannelse kommer til at bygge på såvel lyst og motivation som fornuft og fremtidsudsigter. En styrket vejledning gør det dog ikke alene. Gennemsigtigheden i ungdomsuddannelserne skal også være større. Undervisningsministeren vil derfor arbejde på, at gymnasier og tekniske skoler synliggør fagudbud og læseplaner, værdigrundlag og pædagogik, så de unge får alle muligheder for at træffe de rette valg.

Af Ulla Tørnæs

At være ung og skulle skabe og finde en egen identitet hænger i høj grad sammen med valg af uddannelse og arbejde. Børn begynder allerede i en tidlig alder at gøre sig forestillinger om, hvor de med alle deres ressourcer skal udføre spændende opgaver på fremtidens arbejdsmarked. Deres motivation er ikke til at tage fejl af, og deres tro på fremtiden stor.

Forestillingen ændrer sig ganske vist, for de flestes vedkommende, i takt med alder, ændrede omgivelser og erkendelse af egne evner og interesser. Men for alle gælder det, at der kommer det meget vigtige tidspunkt, hvor de skal foretage et valg – et valg af ungdomsuddannelse.

Det er vigtigt både for samfundet og de unges selvverd. Unge er i høj grad optaget af deres uddannelsesvalg. De vil gerne have en udfordrende uddannelse, der passer lige præcis til dem. Samtidig har samfundet nogle behov – blandt andet af hensyn til arbejdsmarkedet. Derfor er det af stor betydning, i hvilken retning de unge går. Det betyder, at det er vigtigt, at omgivelserne – forældre, vejledere og lærere – stiller klare krav til og går i dialog med de unge, når de skal træffe deres valg.

Noget med fremtid i

Vi skal væk fra den opfattelse, at det er godt nok, at de unge bare vælger et eller andet. Det er slet ikke godt nok – hverken for den enkelte eller for samfundet! Selvfølgelig skal de unge først og fremmest vælge efter interesse, men det er også afgørende, at de vælger noget, der er fremtid i.

At de for eksempel ikke kaster sig hovedkulds ud i en uddannelse, der med sikkerhed fører til ledighed eller en uddannelse som deres faglige forudsætninger ikke kan matche. I uddannelsesvalget skal lyst og motivation kombineres med forudsætninger, fornuft og fremtidsudsigter.

Derfor er det helt afgørende med en god vejledning hele vejen igennem uddannelses-systemet og ikke mindst i grundskolen. Jeg arbejder på at få en styrket tværsektoriel vejledningsindsats, der er bedre koordineret end den nuværende. Den skal i højere grad bygge på åbenhed og fleksibilitet, så den enkelte uddannelsessøgende får alle muligheder for at træffe de rette valg.

Gennemsigtighed på uddannelserne

Denne åbne, fleksible vejledningsindsats kan

kun blive en realitet, hvis vi får mere gennemsigthed i uddannelserne og på uddannelsesinstitutionerne. Valget efter grundskolen handler jo ikke kun om, uddannelsesretning, men også om hvilken uddannelsesinstitution man vil gå på. Gymnasiernes faglige profiler kan være meget forskellige. Ligesom de tekniske skolars pædagogiske udgangspunkt og værdigrundlag varierer. Og det kan være meget afgørende for den enkelte at finde lige netop den uddannelsesinstitution, der på alle områder passer bedst.

Derfor er det vigtigt at samtlige uddannelsesinstitutioner er med til at skabe den gennemsigthed, der skal ligge til grund for valgene. Vi skal have skabt en tradition med, at institutionerne beskriver for eksempel fagudbud og læseplaner, værdigrundlag og pædagogisk udgangspunkt samt evalueringer af kvalitet og indhold i udbudte fag.

Et indholdsmæssigt løft

Udover at give de unge bedre muligheder for at træffe de rette valg, vil jeg også arbejde for at gøre uddannelsessystemet mere målrettet og effektivt. De unge har både krav på at komme hurtigere i gang og hurtigere igennem. Og vi skal give uddannelserne et indholdsmæssigt løft, der sætter fokus på faglighed og personlige udfordringer. De unge må kunne forvente, at den ungdomsuddannelse, de vælger, kan tilbyde faglighed og kvalitet af højeste internationale klasse, så de har de bedste forudsætninger for at begå sig i en stadig foranderlig og mere globaliseret verden.

Det er afgørende for kvaliteten i ungdomsuddannelserne, at der bliver mulighed for at tilgodese den enkeltes behov og forudsætninger. Samtidig med at der tages højde for de teknologiske og globale udfordringer, vi står over for. En spændende udfordring, som mange unge allerede har forstået og taget fat på, og som endnu flere skal have mulighed for. Det skal i såvel de gymnasiale som de erhvervsrettede ungdomsuddannelser være

muligt at kombinere studierne i Danmark med studieophold på skoler og institutioner i udlandet.

Med udgangspunkt i den enkelte

Det er ligeledes en udfordring for de skoler, der udbyder ungdomsuddannelser, at sætte fokus på de demokratiske processer. En ungdomsuddannelse skal bidrage til at udvikle initiativ, selvstændighed og entusiasme ved blandt andet at give de unge større indflydelse. De skal have mulighed for og rammer til at tage ansvar for egen læring. Det identitetsskabende er i høj grad friheden til og muligheden for at tage ansvar for egen læring.

De unge er fremtidens væsentligste ressource, og uddannelse er forædling af samfundets vigtigste råstof. For at ligge i front med hensyn til konkurrenceevne og kvalitet er det nødvendigt at have et velfungerende og fleksibelt uddannelsessystem, der tager udgangspunkt i den enkelte elev.

Veluddannede og velkvalificerede unge er en forudsætning for den enkeltes muligheder og en nødvendighed for, at vi kan bevare og udvikle velfærden i Danmark.

Ulla Tørnæs er undervisningsminister

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Identiteten - en uddannelsespolitisk udfordring

Ungdomslivet spreder sig i disse år. Ungdommen presses længere ned i barneårene. Og rykker samtidig op i aldersklasserne. Voksne kan have svært ved at se de unge, da de spejler sig direkte i dem. Men det er indlysende nødvendigt, at vi ser de unge, skriver tidligere undervisningsminister Margrethe Vestager. Hun mener, at der skal tages højde for både de unges identitetsdannelse og de samfundsmæssige mål, når ungdomsuddannelserne tilrettelægges. Ellers bliver det umuligt at virkeliggøre målet om, at alle får en uddannelse udover grundskolen. Identiteten er ikke bare vigtig for de unge selv. Den er også kompetencegivende på arbejdsmarkedet. Det er nemlig de personlige egenskaber, der sætter de faglige kompetencer i spil. Men det er en stor politisk udfordring at tage højde for identiteten i uddannelsessystemet. For de unge bliver mere og mere forskellige. Noget er imidlertid allerede gjort. Desværre truer den nye regering med at ødelægge det. Mener altså Margrethe Vestager.

Af Margrethe Vestager

Det er længe siden, man kunne klare sig i det danske samfund – eller det globale for den sags skyld – med en grundskoleuddannelse. Der skal som minimum en ungdomsuddannelse oven på. Det har været udfordringen for S/R-regeringerne op gennem 1990'erne, og det er udfordringen nu. Spørgsmålet, som endnu kun er delvist besvaret, er: Hvordan?

S/R-regeringerne har arbejdet med spørgsmålet ud fra to ikke altid sammenfaldende forudsætninger: Unge skal have uddannelse, der ruste dem til arbejdslivet, og unge skal have uddannelse, der ruste dem til samfundslivet og kan være med til at grundlægge deres voksenalderidentitet. Og det er blevet stadig vanskeligere at gøre. Det hænger sammen med, at en stadig mindre del af identiteten hænges op på det konkrete fag eller erhverv, som kendetegner de unges familiebaggrund, eller som de unge selv vælger. Det er også blevet sværere, fordi det arbejdsmarked, som uddannelserne også retter sig i mod, ændrer sig. Det kræver mere.

Den forandringsdygtige identitet

Før kunne man som ung læse dannelses-

romaner. Det gav mening at sige, at man ”kom på rette hylde”. Det gør det ikke mere. Billedligt talt skifter hyldeerne form, placering og størrelse livet igennem. Den hylde, man finder i dag, er midlertidig og foranderlig. Det, man skal kunne nu, er også at være med til at bestemme, hvor hylde skal være, dens form og størrelse, og hvordan den fyldes ud – indtil man skal finde en ny. Kravet er, at man stort set uden besvær livet igennem kan tilegne sig en ny (erhvervs/arbejds-) identitet, som det passer samfundsudviklingen.

Det er i virkeligheden et meget ungt krav. For det er netop kendetegnende for ungdommen, at det er perioden, hvor identiteten som voksen funderes. Der er så meget på spil i forhold til krop, køn, selv, andre og omgivelser. Og fordi kravet om stadige ændringer og accept af forandringer gennem voksenlivet er stigende, er det så meget desto mere afgørende, at der i ungdomsperioden kan grundlægges en identitet, der er så velfunderet, at den kan ”klare” ændringer på mere overfladiske niveauer uden, at det giver den enkelte store identitetsproblemer.

Identiteten som kompetence

Identiteten og de mere personlige og sociale karakteristika er ikke kun afgørende i forhold til en ”blød” accept af uddannelse som en dannelsesproces. Der er for mig at se også to mere ”hårde” begrundelser. Den ene er, at de videregående uddannelser og arbejdsmarkedet har brug for andet og mere end faglige kompetencer – de faglige kompetencer skal sættes i spil af evnen og viljen til at samarbejde, lytte, se sig selv i forhold til andre, evnen til at strukturere og overskue information og så videre.

Den anden begrundelse er, at hvis unge skal gives blot en nogenlunde chance for selv at præge det samfund, som bliver deres som voksne, så kræves mere end faglige kompetencer og reproduktion af det eksisterende. Den sidste begrundelse rummer en politisk målsætning – det at tage konsekvenserne af et politisk ideal om borgeren som reel medskabere af samfundet i uddannelsernes form og indhold er næppe helt ukontroversielt.

Den tiltagende forskellighed

Men det er kompliceret, når den enkelte netop er den enkelte – og at der er stadig færre generelle karakteristika. Men der er dog det generelle at holde sig til, at den enkelte har legitime og berettigede krav om plads til den udvikling, der finder sted i og med, at voksenidentiteten grundfæstes. Forskelligheden er altså dominerende.

I lyset af det har S/R-regeringen fulgt forskellige parallelle spor. Dels at skabe flere uddannelser med en særlig profil, dels at skabe større rummelighed inden for de enkelte uddannelser. Overordnet set har ambitionen været, at uddannelserne kunne tilfredsstille både den unge, som ønskede og kunne leve op til en strengt tilrettelagt uddannelse, og den unge som ønskede og kunne overskue meget store frihedsgrader i forhold til tilrettelæggelse af den enkelte uddannelse. Og så selvfølgelig kombinationer af de to. Samtidig er det blevet stadig tydeligere, at der er brug for en nyfor-

tolkning af lærerrollen.

Læringsrummet

Nyfortolkningen af lærerrollen indebærer for mig at se mindst to dele. Dels at man ikke ser læreren som én enkeltperson, der skal indløse alt. Men at man har et mål om et kollegie af lærere, som hver for sig bidrager til en samlet ”voksenprofil” på skoler og institutioner. Dels at læreren står ved at være lærer – at man som voksen professionel har til opgave og kan skabe rammerne for det, der på nudansk hedder et ”læringsrum”. Dette læringsrum skal forstås bredt og ikke nødvendigvis fysisk begrænset i skolen eller institutionen. Det skal forstås som en proces, der udfordrer lærersteretyper (den gamle autoritet, den ”unge ven”, ”hvad synes du selv”-typer). Det er et rum, der i stedet giver læreren mulighed for at ville noget – men at ville det i respekt og dialog med eleverne.

Den omsiggribende ungdom

En gang i mellem kan det knibe for os (dette gælder også undertegnede) at forstå, hvad det er for overvejelser, der ligger bag unges valg og fravalg af uddannelse. Derfor er forskningene på feltet på velkommen og nødvendig.

I de gamle hårde dage var kravet om at blive voksen og selvforsørgende noget af det tydeligste. Barndommen skulle overstås – for flertallet skulle man ud og tjene tidligst muligt. I takt med industrialisering og tilhørende større behov for viden indfinder ungdommen sig for stadig flere, som en periode, hvor der lægges oven på de helt grundlæggende færdigheder. Fra midten af 1900-tallet bliver ungdommen rigtigt defineret som en forbrugsgruppe – der bliver markeds i unge.

Og så går det hurtigt. Forbrugssamfundet og markedets nødvendighed presser den forbrugende ungdom stadig længere ned i barneårene. Ungdommen rykker også op i aldersklasserne. Vi skal – eller forventes at – forbruge, som om vi intet havde købt før, kravet er

at blive ved med at lære som om det, vi tidligere har lært, blot er utilstrækkeligt, ønsket er kroppe, som om vi ikke havde levet i årene siden den egentligt kropslige ungdom (f.eks. så jeg i et ugeblad for nylig, at en skuespiller havde opnået det attråværdige: Man kunne ikke se forskel på hende og hendes datter, der var 30 år yngre).

Vigtigt at se de unge

Denne – meget groft tegnede – udvidelse af ungdommen kan gøre det svært reelt at forholde sig til behov og ønsker hos dem, der *er* unge, fordi vi spejler os selv alt for direkte. Det gør det svært at være både politiker og forældre. Men kravet om, at voksne, der har ansvar for at rådgive og tilrettelægge uddannelse, *ser* unge, er indlysende.

Vi står foran en reform af både HF og det almen gymnasium. Begge uddannelser, som på hver sin måde har en stor del af sin uddannelsesidentitet i det faglige. Hvis vi ikke i form, indhold og tilrettelæggelse tager højde for både identitetsdannelse og samfundsmæssige mål, vil det ikke lykkes at alle unge får en uddannelse ud over grundskolen. Og det er et uomgængeligt krav.

Vi er kommet et stykke ad vejen, men nedlæggelsen af den frie ungdomsuddannelse, som V/K-regeringen er i færd med, tegner ikke godt for bredden i vores ungdomsuddannelser. Der kan siges meget om den frie ungdomsuddannelse – også skidt – men det var et bud på et møde mellem en ansvarlig voksen og den unge om et uddannelsesmål, som tog højde for både identitetsdannelse og de mere samfundsmæssige interesser.

Ikke nok at spejle sig selv

Den indsigt, som bogen *Ungdom, identitet og uddannelser* giver, er påkrævet. For målsætningen om at alle unge uddannes ud over grundskolen kræver ikke blot pædagogiske og strukturelle reformer. Det kræver også at vi, som politisk ansvarlige for disse reformer,

forstår, hvad det er, vi har med at gøre og ikke blot spejler vores egen ungdom og uddannelse – eller hvordan vi ønsker det havde været. Noget har nok relevans, men den foranderlighed, som vi af og til hylder, den gælder også for unge. Og dét er måske den største udfordring.

Margrethe Vestager er fhv. undervisningsminister og MF, Det Radikale Venstre

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Hvem pakker rygsækken til de fremtidige studier?

Nutidens gymnasieelever er åbne, nysgerrige, engagerede. Fanger lærerne deres opmærksomhed, folder de sig virkelig ud. Men eleverne er også usikre, forvirrede, ukoncentrerede. De kan være svære at indfange. Måske fordi de oplever, at lærerne ikke tager dem seriøst. Ifølge gymnasielærer Gerd Schmidt Nielsen er det dog ikke tilfældet. De fleste gymnasie-lærere tager eleverne seriøst og tænker meget over undervisningen. Men de får ikke altid disse overvejelser formidlet videre til eleverne. Og så bliver eleverne utilfredse. De vil vide, hvorfor undervisningen er relevant for dem. Ellers mister de motivationen. Gert Schmidt Nielsen mener, at ungdomsuddannelsernes største udfordring lige nu er at tydeliggøre mål og proces. Det er nødvendigt, hvis eleverne skal gøre den indsats, der skal til for, at de selv kan pakke rygsækken til deres fortsatte uddannelse.

Af Gerd Schmidt Nielsen

Med Charlie Parkers "I'm Getting Sentimental" i baggrunden lader jeg mig inspirere til planlægningen af et selvvalgt studiemønster om Dan Turélls forfatterskab. Jeg gør mig umage med at planlægge forløbet, så det bliver muligt for klassen at få så megen indflydelse på tekstvalg og tilrettelæggelse som muligt. 2.w vil endnu engang gerne forlade den lineære historiske læsning i dansk for at fordybe sig i noget umiddelbart mere vedkommende. Det gjorde vi også ved skoleårets begyndelse. Da læste vi en af Michael Strunges digtsamlinger; *Vi folder drømmens faner ud*. Klassen foldede sig virkelig ud og påtog sig opgaven med energi og kreativitet.

Da jeg bad samme 2gere kommentere nogle meget skitseagtige udkast til denne artikel, fik jeg en del gode kommentarer, som jeg efter nøjere overvejelse har valgt at benytte til at belyse, hvordan de unge opfatter sig selv og den ungdomsuddannelse, de har valgt at deltage i. Vi sætter spørgsmålstegn ved det frie valg. *Selvfolgelig er det os selv, der har valgt at gå her på gymnasiet, men det er nok mere pres fra forældre, studievejledere/lærere og arbejdsmarkedets krav til uddannelse hos*

de unge medarbejdere, der er grunden til at vi er her... Det er jo et faktum, at mange unge tager den gymnasiale uddannelse for at have et bredt grundlag at komme videre til en videregående uddannelse. Desuden er alternativet til de gymnasiale uddannelser jo heller ikke til at prale af.

Mangel på koncentration

I 2.w har vi diskuteret, hvordan man som elev får indflydelse på valg af temaer, tekster og arbejdsmetoder. *Ifølge bekendtgørelsen er der nogle bestemte emner, vi SKAL igennem, hvilket indskrænker nogle muligheder. Det er derfor svært at få indflydelse på valg af tekster osv. Nærmere er det at få indflydelse på tilrettelæggelsen af arbejdsformerne. Vi skifter mellem gruppearbejde og klasseundervisning, hvilket er motiverende for at få undervisningen til at forløbe glat. Der er jo ingen der gider 100 timers klasseundervisning.*

Både i 2.w og i de andre klasser, jeg har med at gøre, opleves samværet med eleverne som et møde med "fremtiden" på godt og ondt. Ikke altid står elevernes forberedelse mål med ens egen eller med de forventninger, man har

til deres interesse og forberedelse, men når forventninger og indsats går op i en højere enhed, er jobbet perfekt. Det er hele tiden muligt at blive udfordret af at skulle tilrettelægge undervisning for eller sammen med de unge. Og de unge, jeg møder i gymnasiet, er som udgangspunkt, åbne, nysgerrige, diskussionslystne og engagerede. Men også midt i en kraftig udviklingsproces. Eller midt i tilrettelæggelsen af deres personlige fortælling, hvor der ustandselig skal træffes valg, og hvor de selv er omdrejningspunktet. De trufne valg udelukker andre valg, som kunne have været mindst lige så relevante. Heraf opstår usikkerhed og forvirring og mangel på koncentration om det, som vi voksne mener er det væsentlige; tilegnelsen af viden inden for det fag, som er vores.

Grænser for ansvaret

Evalueringer af undervisningen, som jeg foretager med jævne mellemrum, er overvejende meget positive, samtidig med at eleverne har øje for, at deres egen indsats ikke altid er optimal. *Med det store opgave- og lektiepres, vi oplever, kan det være svært konstant at være koncentreret. Mange lærere har ikke forståelse for, at man skal kunne fordybe sig i mere end et fag. Nogle lærere forventer for meget af en. Deres ambitionsniveau ligger langt over gennemsnitselevens formåen... Mange lærere tror, at deres fag er det vigtigste.*

Forslag til, hvordan indsatsen kan blive mere tilfredsstillende, peger ikke altid på, at de tager ansvaret, selv om de godt ved, at ansvaret er deres. *Det er vel også en grund til at vælge gymnasiet, at man vil (og kan) tage noget ansvar for egen læring.* Måske er der også grænser for deres lyst til helt at tage over. Vi voksne må godt være delvist medansvarlige. Det er rarere at skælde ud på andre end sig selv, når emnet viser sig at være kedeligt.

Uenighed om lærerrollen

T. Ziehe udtrykker det på den måde, at vi ikke

blot skal takkes de unge, de vil gerne have modspil og rammer. Lærerne skal repræsentere den gode anderledeshed som modvægt mod den hverdag, som de unge har ført ind i skolen. Vi skal turde investere og engagere os selv. Og jeg har ikke svært ved at identificere mig med dette billede på en god lærer. Som lærer og menneske engagerer og investerer jeg mig i min undervisning på en måde, så glæden over mine fag eller fagligheden deles med eleverne. Måske er min opfattelse præget af en meget optimistisk tro på, at min undervisning nytter noget, at jeg som lærer gør en forskel.

Som en af kommentarerne lyder: *Essayet bærer præg af, at gymnasielærere ikke alle er supermennesker, men at der her kan være plads til både gode og dårlige dage – det viser at lærere også er mennesker. Endvidere kan man tydeligt udlede af teksten at den er skrevet af en person med stor interesse for sit arbejde, og for unge mennesker og deres fremtid – personen vil gerne sørge for at elevernes rygsæk er pakket ordentligt til deres fremtidige studier.* Af den sidste kommentar kunne man udlede, at der er forskel på, hvordan eleverne og jeg opfatter min rolle i retning af at gøre dem ansvarlige for egen læring, men som de også skriver, lærere er også mennesker.

De nødvendige forklaringer

De fire ungdomsuddannelser – det almene gymnasium, hf, htx og hhx – vælges af næsten 60 procent af en ungdomsårgang. Ikke underligt, når perspektivet er, at der kræves mere og mere uddannelse for at bevare og udvikle et senere arbejde. Men hvordan agerer eller reagerer de unge, mens de er på uddannelsesinstitutionerne? Meget forskelligt og efter lærernes og vejledernes opfattelse ikke altid hensigtsmæssigt. De forsømmer fysisk og/eller åndeligt, får ikke afleveret opgaver til tiden eller måske slet ikke. *Både fysisk og åndeligt fravær på gymnasiet skyldes ofte, at eleverne ikke oplever, at læreren tager dem seriøst.*

Man føler sig til tider som et produkt på den store "gymnasiefabrik", hvis eneste formål er at få nogle mennesker igennem, så uddannelsesniveaulet i DK kan holdes.

Når gymnasielærere møder nye måder at tilrettelægge undervisningen på, reagerer vi ofte med et, men det er da sådan jeg gør (og har gjort i årevis). Og det er min opfattelse, at alle lærere tænker meget over tilrettelæggelsen af undervisningen, men at vi måske ikke altid får vores overvejelser kommunikeret ud til eleverne, så det bliver klart for dem, hvor de og vi er i processen. *Sjældent formår lærere at forklare deres hensigt med undervisningen – muligvis grundet tidmangel, da de ikke vil spilde tiden på "unødvendige ting". Dog ser vi det som en NØDVENDIGHED.*

Spørgelystne unge

Tidligere stillede elever ikke så mange spørgsmål i retning af, hvad skal vi med det fag eller emne, hvilken relevans har det for mig og det, jeg skal? Det er en helt anden situation i dag. Eleverne vil vide hvorfor? jævnfør hele den valgsituation, de befinder sig i og deres konstante tilvænning til at bruge tiden på noget, som opleves værende relevant for dem nu og her.

Den største udfordring for ungdomsudannelserne lige nu er at tydeliggøre mål og proces både for elever og lærere, dels for at kunne komme fra et givent niveau til det næste, dels for at skabe motivation hos eleverne for at flytte sig, at gøre en indsats. Det samarbejde, der foregår både i fagene og på tværs af fagene, skal synliggøres og konkretiseres til gavn for både elever og lærere. *Og det er jo nok der problemet ligger, da vi nogen gange oplever at tilrettelæggelsen går forbi os, at vi ikke bliver involveret.*

Når jeg kigger ned over alle elevkommentarerne, må jeg konstatere, at der fortsat er noget at arbejde med som gymnasium og gymnasielærer, at følelsen af at have et af verdens bedste job måske bygger på en lidt for ensidig

opfattelse af, hvordan verden ser ud. Men når det er sagt, er netop foranderligheden eller bevægelsen hos de unge det, som udfordrer lærerrollen, som driver læreren til at tilrettelægge undervisningen, så de unge selv får mulighed for at pakke rygsækken til den fortsatte uddannelse.

Gerd Schmidt Nielsen er lektor ved Holstebro Gymnasium, hovedbestyrelsesmedlem i Gymnasieskolernes Lærerforening og bestyrelsesmedlem i foreningen bag Center for Ungdomsforskning

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Identitetsspillet

De unges identiteter er konstant i spil. Deres identitetsdannelse er blevet en synlig del af livet på skolen. Det er blevet en stor udfordring for skolen at organisere arbejds- og læringsformer, der giver eleverne mulighed at prøve sig selv af. Der skal skabes berøringsflader mellem stoffet og eleverne – samtidig med at skolen ikke blot skal fastholde eleverne i det, de er og kan, skriver gymnasirektor Erling Petersson. Han mener, at skolen skal sørge for at åbne for anderledes rum og muligheder – bl.a. ved at stå fast på sin særlige kultur og sine særlige rammer. Selvom det er vigtigt at integrere elevernes personlige og sociale kompetenceudvikling i den daglige undervisning, skal eleverne også vide, at ikke alt står til forhandling eller er muligt.

Af Erling Petersson

“Der findes et spejl,
i det skal man se sandheden.
De færreste kan se sig selv i øjnene
og håndtere spejlets sandhed.
Erkender man derimod sine fejl og mangler
kan man forandre sig selv og sin verden”.
(Ditte Hoffmann Jensen, 1x)

At forstå og forandre

Ovenstående er et uddrag af et digt “Spejlet”, skrevet af en 1.g’er i forbindelse med skolens nyligt afholdte lyrikkonkurrence. Digtet og dets kontekst er på flere måder interessant. Det handler om at forstå og forandre - sig selv og sin omverden (og det er vel dybest set, hvad skolen og dannelsesprojektet i dag drejer sig om).

Og digtet blev af eleven selv læst op foran godt 200 fremmødte til skolens orienteringsaften i slutningen af januar måned med en uimponerthed og selvfølgelighed, der fik flere af de voksne tilhørere til at bemærke, at “så modige var vi godt nok ikke, da vi gik i gymnasiet”.

Et konstant spil

Eleverne er i dag anderledes vant til at for-

midle og fremstille sig selv. De prøver sig selv af, udsender signaler om, hvem de er (jeg er sådan og sådan) og forholder sig registrerende til, hvad kammerater og lærere melder tilbage (hvordan virker jeg). Identiteterne er konstant i spil, og der er næppe nogen tvivl om, at elevernes søgerprocesser og behov for at fremstille sig selv er blevet en meget mere væsentlig og synlig del af det, der sker i skolen.

Eleverne er vokset op i en tid, hvor de store paraplyer er slået sammen. Meningen og sammenhængen skal i dag skabes på nye måder – og i stigende grad af den enkelte selv. Eleverne oplever således på én gang større frihedsgrader men tvinges også til at være mere søgende og afprøvende.

Her er det en væsentlig udfordring for skolen at organisere arbejds- og læringsformer, der giver eleverne mulighed for på relevante og konstruktive måder at teste sig selv, dvs. prøve sig af og få feedback fra lærere og kammerater.

Radaren kører

Eleverne anlægger i stigende grad en personlig målestok. De lærer (bl.a.) ved at sætte sig selv i spil og ved at (kunne) sætte det faglige stof

og indhold i relation til sig selv: Der er således næppe nogen tvivl om, at faglig udvikling og identitetsudvikling er tæt forbundne, og at det i undervisningen er væsentligt at skabe berøringsflader mellem stoffet og eleverne - samtidig med at skolen og undervisningen ikke blot skal fastholde eleverne i det, de er og kan, men netop åbne for anderledes rum og muligheder (end den hverdagskultur, de kender til).

Det er endvidere karakteristisk for eleverne i dag, at de søger noget i skolen og undervisningen, der kan bruges her og nu. Tidligere kunne læreren med større held legitimere indholdet i undervisningen med, at eleverne senere i livet fik brug for det. Den byttemandel er sværere at etablere i dag. Eleverne går efter jackpot her og nu. Undervisningen skal være vedkommende og meningsfuld allerede i skolen. Det betyder bl.a., at den skal tilrettelægges sådan, at eleverne bruger og anvender fagligheden, samt at den personlige og sociale kompetencelæring i højere grad skal integreres i den faglige undervisning.

Endelig er det et væsentligt træk ved eleverne i dag, at de er hurtige til at scanne de enkelte situationer, vurdere muligheder og risiko og indrette adfærd herefter: Hvordan er kulturen her, står et nej fast eller er det til forhandling, hvor betaler det sig at satse, og hvor kan man tage sig en slapper (uden at det koster noget). Radaren kører, og mange af eleverne indretter fleksibelt deres indsats og adfærd efter de signaler, læreren og skolen kommunikerer. Det er derfor vigtigt, at skolen er i stand til at reducere kompleksiteten ved at sætte rammer og strukturer.

Skolens udfordringer

Jeg tror, at disse karakteristika ved eleverne og læreprocesserne i dag stiller skolen over for tre væsentlige udfordringer:

1. At kunne markere og tydeliggøre sin kultur og sine rammer - både for at skabe de bedst mulige betingelser for læreprocesserne

og afstresse eleverne i, at alt står til forhandling eller er muligt.

2. At integrere udviklingen af elevernes personlige og sociale kompetencer i den daglige undervisning i fagene ved hjælp af et bredere spektrum af arbejdsformer og samarbejdsformer, anvendelse af IT i fagene, øget fokus på elevernes aktive rolle i undervisningen samt større vægtning af den faglige vejledning og feedback til den enkelte elev.

3. Nytænkning af skolens dannelsesopgave, således at det centrale i dannelsesprocessen i dag er, at eleverne arbejder med at finde og nuancere deres kulturelle og personlige identitet gennem det tætte samspil med fag, lærere og kammerater, lærer at gennemskue og se bagom tingene samt lærer at skelne mellem kvalificerede og ikke kvalificerede valg og handlinger.

Eleven i spejlet

Og her ser Ditte Hoffman Jensen jo rigtigt i "Spejlet": Eleven må være villig til at sætte sin personlighed på spil og forandre sig, og skolen må skabe meningsfulde rammer og rum for denne læreproces.

Erling Petersson er rektor på Esbjerg Gymnasium

UNGE OG UNGDOMSUDDANNELSER

Identitet, selvdannelse og 'psykologisk ilt'

Det er blevet populært at tale om, at mennesket har mange identiteter. At identitet er noget, man fornyer og bytter rundt ved hjælp af de fortællinger, man fortæller om sig selv i forskellige situationer. Psykolog Jan Tønnes Hansen er kritisk overfor denne opfattelse. Han peger på, at ethvert menneske har en narrativ tone, som går igen i alle dets identitetsfortællinger. Den narrative tone er udviklet i de tidligste leveår og er svær at forandre. Det er en grundlæggende dynamik i identiteten, som er væsentlig for selvets udvikling. Ifølge Jan Tønnes Hansen er det nødvendigt for mennesket at udvikle et modent selv, hvis det skal kunne tilegne sig de faglige kompetencer, som kræves i uddannelsessystemet. Selvet modnes dog ikke af sig selv. Det kræver "psykologisk ilt" fra omgivelserne. Jan Tønnes Hansen giver her et bud på, hvordan lærere på ungdomsuddannelserne kan tilføre de unge "psykologisk ilt", så deres selvdannelse og faglige kompetenceudvikling kommer til at hænge sammen.

Af Jan Tønnes Hansen

Ordet identitet er afledt af det latinske *idem* og betyder *samme* eller *samme som*. Ifølge klassiske og nyere psykologiske opfattelser omfatter identitetsbegrebet hhv. en følelse af *individuel særpræg*, en oplevelse af et *gruppetilhørsforhold* (fx i form af solidaritet med en gruppes idealer) og *kontinuitet i oplevelsen* af at være den, man er. For de første to identitetsaspekters vedkommende drejer det sig om at opleve sig som *en nogen* med et individuelt særpræg og med et (eller flere) bestemt(e) former for gruppetilhør. For kontinuitetsaspektets vedkommende drejer det sig om (1) at man oplever sig som den samme over tid; (2) at andre i ens livsverden oplever én som den samme over tid; og (3) at der er overensstemmelse mellem ens egen og disse andres oplevelse af denne sammethed.

Identitet har altså kort sagt at gøre med, hvorledes man *over tid opfatter og oplever sig selv som værende en bestemt person med et bestemt særpræg og gruppetilhørsforhold og hvorvidt disse opfattelser og oplevelser stemmer overens med, hvad andre i ens livsverden opfatter og oplever*. Identitetsbegrebet

er et relationelt begreb, der både omfatter en personlig og en social side.

Identitet som fortælling

I visse kredse taler man i dag om, at mennesker har mange identiteter, som de forhandler sig frem til i forskellige situationer, og som fornyes og byttes rundt i form af de fortællinger, man fortæller om sig selv. Man hører fra forskellig side, at voksne opdragere skal sørge for at "give" børn og unge en stærk identitet, så de kan klare sig på de fremtidige samfundsarenaer.

Selvom *både* intentionen om, at voksne skal søge at bidrage til børn og unges udvikling af identitet og indsigt i, at identitet omfatter de fortællinger, man fortæller om sig selv, kan hilses velkommen i en migrations- og fortællingstid, hvor der vitterlig synes at være brug for, at børn og unge udvikler en robust livsduelighed, så er der grund til at være kritisk opmærksom på tendenser til at reducere menneskets identitet til ren fortælling og/eller rene 'give-and-take' foretagender, som man med den rette kasket kan dele ud af efter

forgodtbefindende.

Den narrative tone

Som en kritisk vinkel på sådanne udartede opfattelser og med henblik på at fange den livsformede dybde i menneskets identitetsfortællinger gør Dan McAdams (1996) opmærksom på betydningen af fortællingers *narrative tone*. Den narrative tone udvikles i de tidlige leveår som følge af kvaliteten af et barns tilknytningsforhold og vil i unge og voksnes identitetsfortællinger komme til udtryk i en mere eller mindre optimistisk og håbefuldst eller pessimistisk og frygtsom fortællestil. Den narrative tone udgør ifølge McAdams "...den mest fundamentale forbindelse mellem de personlige myter, som vi skaber i voksenalderen og de første to år af vores liv" (p. 47). Pointen er, at den narrative tone for det første ikke er noget, man som ung og voksen selv konstruerer eller forhandler sig frem til på de sociale arenaer og for det andet, at den narrative tone kun langsomt (hvis overhovedet) vil ændres, når man ændrer sine identitetsfortællinger.

Tages denne 'umoderne' kendsgerning til efterretning, så er der stadig grund til at være opmærksom på de mere stabile personfaktorer, som udvikles i de tidlige leveår og som tendentielt vil resultere i forskellige identitetsfortællinger. Selvom det såkaldte postindustrielle menneske 'tilsyneladende' kan skifte mellem forskellige fortalte arena-identiteter, så er dets 'faktiske' identitet og dennes narrative tone ikke i samme grad omskiftelig. Udfordringen er derfor at forstå, hvorledes de mere overfladiske arena-identiteter og den personbårne fortællingstone vekselvirker og gensidigt influerer hinanden.

Overflade og dybde i identiteten

Som afsæt for at forstå vekselvirkningen mellem overflade og dybde i den menneskelige identitet kan man med den hjemlige H. K. Nielsen (2001) anvende en analytisk sondring mellem 'identitet som dynamik' og 'identitet

som diskursiv praksis'. Ifølge Nielsen er sondringen analytisk, fordi dynamikniveauet ikke kan isoleres og iagttages for sig, men kun kommer til udtryk i fortalt form i de konkrete diskursive praksissers iscenesættelse. Mens identitetens dynamiseringskilde på den ene side kun kommer til udtryk i diskursiv praksis (i fortalt form), så fastholder sondringen samtidig på den anden side, at "...enhver konkret, diskursivt organiseret identitetsform trækker på en dynamik som principielt kan formes på en mangfoldighed af måder, og som derfor ikke går restløst op i den givne identitetskonstruktions diskursive horisont" (p. 20).

Med Niensens sondring mellem det dynamiserende og det diskursive kan blikket heretter rettes mod Heinz Kohut, der om menneskets identitet skriver, at

...det sunde menneske udleder sin følelse af enhed og kontinuitet fra to kilder: en overfladisk og en dyb. Den overfladiske repræsenterer evnen - en vigtig og kendetegnende intellektuel evne hos mennesket - til at anvende det historiske perspektiv: at genkalde sig selv i den genkaldte fortid og at projicere sig selv ind i en tænkt fremtid. *Men dette er ikke nok.* [...] I sidste instans vil kun oplevelsen af et fast sammenhængende kerneselv give os den overbevisning, at vi vil være i stand til at opretholde fornemmelsen af vores vedvarende identitet, uanset hvor meget vi måtte forandre os (Kohut, 1990, p. 132-133).

Identitet og selv

Indlæst i Niensens terminologi er det ifølge Kohut selvet, der dynamiserer identiteten. Og det selv, som Kohut taler om, kan ifølge Hansen (2001) forstås som et begreb om den menneskelige motivstruktur, der har uddannelsesmæssige konsekvenser. Som det fremgår af Hansen (ibid., kap. VI), så består det nævnte selv af fire grundformer af stræben eller rettedhed, der manifesterer og udvikler sig som:

1. En særlig menneskelig rettedhed mod at

blive empatisk spejlet af omgivelserne på sin individuelle selvhævdelse og selvfremstilling – og en heraf følgende udvikling af forskellige former for ambition og gejst over at ville noget med sig selv og sin egen skabertrang. Denne form for rettedhed manifesterer sig som et ”se mig som den jeg er”.

2. En særlig menneskelig rettedhed mod dét, som er større end én selv - og en heraf følgende udvikling af idealer, værdier og psykiske målstrukturer, som retningsbarometer for et meningsfuldt liv med oplevelsen af, at det nytter at gøre noget ved og for tingene i verden. Denne form for rettedhed manifesterer sig som et ”vis mig hvem jeg kan blive”.

3. En særlig menneskelig rettedhed mod stille samvær med andre, der er lige-som en selv - og en heraf følgende dannelse af stabilt forsikrende oplevelser af, at være sådan én, der ikke bare er en individualitet, men *også* er af samme slags som andre mennesker, hører til blandt, kan forstå og selv blive forstået (op til et vist punkt) af andre. Denne form for rettedhed manifesterer sig som et ”lad mig være lige-som dig”.

4. En særlig menneskelig rettedhed mod at udvikle og omsætte sine evner, talenter og færdigheder i et optimalt afstemt forhold til sine ambitioner, idealer og fællesmenneskelighed. Denne form for rettedhed manifesterer sig som et ”udfordre mig uden at knægte mig”.

Psykologisk ilt

Forudsætningen for, at man kan udvikle de fire rettedheder til et modent selv, er, at man (som barn og ung) forsynes med en passende mængde ’psykologisk ilt’ fra omgivelserne. Den ’psykologiske ilt’ tilvejebringes af *selvobjekter*, hvormed menes den funktion, andre mennesker får, når de støtter og vitaliserer selvets udvikling ved: (1) at spejle og anerkende dets rettedhed med selvhævdelse og selvfremstilling, dvs. spejle og anerkende dets ”se mig som den jeg er”; (2) at være tilgængelige som troværdige forbilleder og personlige autoriteter for selvets rettedhed mod dét, som er større end det selv, dvs. i forhold til dets

”vis mig, hvem jeg kan blive”; (3) at gøre det muligt for selvet at opleve sig lige-som og lige-værdig ved samvær med lige-sindede i forhold til dets ”lad mig være lige-som dig”; og (4) at udfordre selvets evner, talenter og færdigheder som en *medspillende* modspiller i forhold til dets ”udfordre mig uden at knægte mig”.

Selvets dannelse

Hvorledes udviklingen af selvet mere præcist finder sted, og hvorledes en vellykket udvikling fører til et identitetsdynamiseret, kreativt og handledeligt selv, tillader pladsen her ikke at uddybe. Dog skal det nævnes, at udviklingslogikken er den, at ingen af selvets komponenter skal afvikles eller erstattes af noget andet. Selvets fire komponenter er *som sådan* (også i deres mere elementære barneformer af opustet selvhævdelse og ukritisk idealisering osv.) fire grundformer af en særlig menneskelig rettedhed, der ved gradvise realitetskorrigerende transformationer vil udvikle sig til selve den begrundende drivkraft i menneskets stræben efter (med bestemte ambitioner, idealer, samhørighedsfølelser og tilværelseskompetencer) at indrette sig i - og fortælle om - sin eksistens på en personlig meningsfuld måde. En mere udtømmende beskrivelse findes i Hansen (2001, kap. VI).

Psykologisk ilt i uddannelsen

Til illustration af den pædagogiske eller uddannelsesmæssige konsekvens af den foreslåede selv-selvobjektteori kan der opstilles en bøjle (se figur 1), der sammenfatter de fire nøglefunktioner, som en lærer med fordel kan være opmærksom på, når hun som lærer-selvobjekt arbejder med at forstå forholdet mellem unges identitets/selvdannelse og kompetenceudvikling, og hvorledes udviklingen af dette forhold forsynes med ’psykologisk ilt’ gennem forskellige undervisningsscenarier. Som det fremgår af modellen, så knytter de fire lærer-selvobjektfunktioner direkte an til de fire komponenter i selvet.

Med hensyn til lærerens funktion som spejlende selvobjekt for elev-selvets selvhævdelses- og ambitionsstræben, drejer det sig om, hvorvidt hun i sin måde at forstå og håndtere disse på er opmærksom på, hvilke intentioner eller be væggrunde, der ligger til grund for det enkelte elev-selvets læringsstræben (eller mangel på samme) og hvorledes disse tjener til at opretholde og/eller udvikle elev-selvets selvforståelse og selvfølelse.

Med hensyn til lærerens funktion som betydningsbærende selvobjekt for elev-selvets betydningsrettethed drejer det sig dels om, hvorledes hun med personligt engagement i sit fag formår at vise fagets værdi og dels om, hvorledes hun med personlig autoritet formår at sætte sig igennem og skabe arbejdsro (hvis dette er nødvendigt) og struktur omkring elevernes læreprocesser (hvis de ikke selv magter dette).

Med hensyn til lærerens funktion som samhørighedsskabende selvobjekt for det enkelte elev-selvets samhørighedsstræben drejer det sig om, hvorledes hun formår at skabe et undervisningsklima, hvor alle - trods deres forskelligheder - oplever ligeværd, tilhør og respekt i forhold til hinanden, bl.a. ved at sikre, at der tages hånd om eventuelle mobnings- og konfliktproblematikker, der (hvis de forbliver uløste) vil skabe unødigt distance og identitetsundergravende fremmedhedsfølelse mellem eleverne.

Og endelige drejer det sig med hensyn til lærerens funktion som udfordrende selvobjekt for elev-selvets mestringsstræben om, at hun assisterer det enkelte elev-selvets evne til at vurdere sine lærestrategier og sin formåen i forhold til de opgaver, elev-selvet arbejder med at løse. En nærmere afklaring af selv-selvobjektteoriens dannelses- og uddannelsesmæssige konsekvenser findes i Hansen (2002).

Hvad eleverne selv kan gøre

I ungdomsuddannelsessammenhæng kan man i øvrigt med fordel indvie de unge i selv-

selvobjekt-tænkningens logik med henblik på at udvikle deres forståelse for: (1) hvorledes de hver især søger og oplever sig forsynet med 'psykologisk ilt'; (2) hvad der skal til for, at de gensidigt kan forsyne hinanden med 'psykologisk ilt'; og (3) hvilke konsekvenser det har for et menneskes selv-/identitetsdannelse at være i 'psykologisk iltunderskud' - hvis det ikke oplever sig forstået, bliver holdt ude af 'det gode selskab', mangler noget værdifuldt at orientere sig efter eller ikke magter at omsætte sine evner, talenter og færdigheder i 'accepterede' opgaveløsninger.

Figur 1. At være lærer-selvobjektet: *med fokus på eleven* (kan ses på side 29)

Jan Tønnes Hansen er adjunkt, ph.d., på Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet

Anvendt litteratur

Hansen, J. T. (2001). *Selvet som rettethed: en teori om noget af dét, der driver og former menneskeliv*. Århus: Forlaget Klim

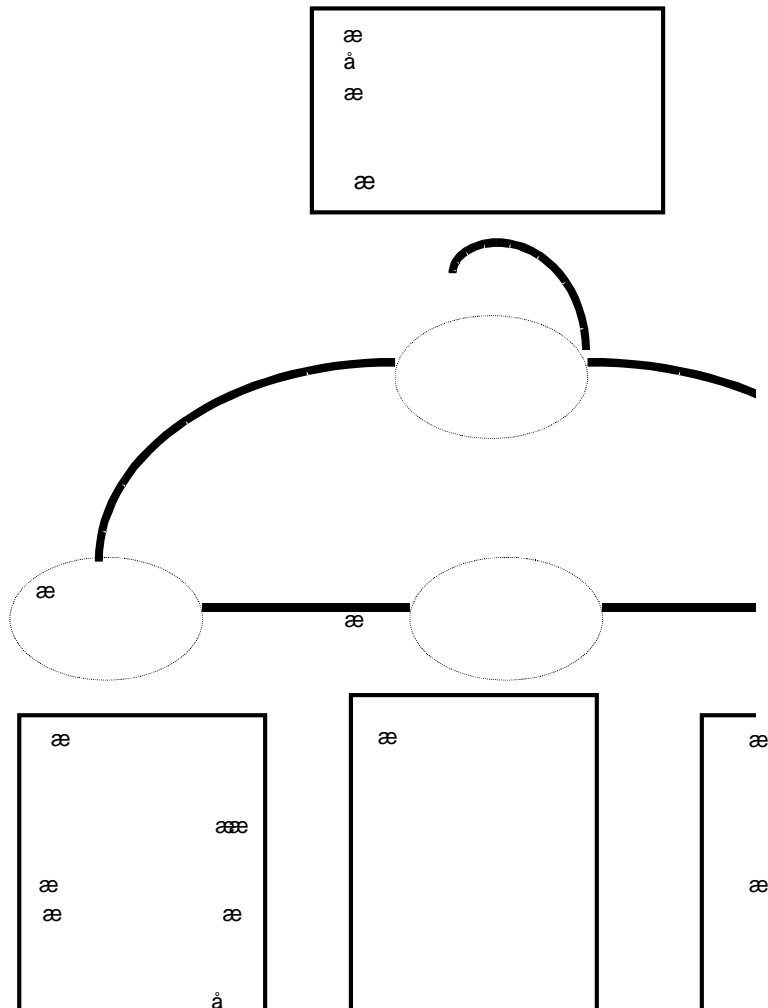
Hansen, J. T. (2002). *Selvet i pædagogikken: selvpsykologiens bidrag til en moderne dannelsespædagogik*. Århus: Forlaget Klim (forventes udgivet i foråret)

Kohut, H. (1990). *Selvets psykologi*. København: Hans Reitzel.

McAdams, D. P. (1996). *The Stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: The Guilford Press.

Nielsen, H. K. (2001). Fortælling, identitet, dannelse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1: 18-25.

Figur 1. At være lærer-selvobjektet: *med fokus på eleven*

BOGFORUM

Et billede af nutidens unge

*Bogforum giver en hurtig introduktion til nye bøger om unge. Denne gang introduceres to nye bøger, der med brede penselstrøg tegner et billede af nutidens ungdom. Det er *Mellem hoved og krop* af Johannes Andersen og *Ungdomssociologi* af Flemming Balvig, Mogens Nygaard Christoffersen, Yvonne Mørck og Kjeld Mazanti Sørensen.*

Mellem hoved og krop

Samfundsforskeren Johannes Andersens nye bog *Mellem hoved og krop* handler om unge. Om nutidens ungdomskulturer. Om unges forsøg på at overskride institutioners logik og samfundets dominerende tankegang. Om unges forhold til det etablerede politiske system. Og om hvordan pædagogikken og institutionerne ser på de unge.

Ifølge forfatteren præsenteres man med jævne mellemrum for citater om ungdommen, der fortæller, at ungdommen set med voksne øjne er forfærdelig, umulig at forstå eller bare utålmodige. Citater, der viser sig at være adskillige hundrede år gamle, og som ofte bliver fremført med den pointe, at ethvert samfund har deres problemer med at forstå deres unge.

Johannes Andersen mener imidlertid, at det vil være forkerte at nøjes med denne meget generelle og overordnede tilgang til ungdommen. Hvis ikke man stiller mere konkrete spørgsmål til de aktuelle ungdomskulturer og fænomener vil man ikke være i stand til at forstå, hvad der konkret er på spil. Det er netop målet med *Mellem hoved og krop*, der er et forsøg på at kortlægge nogle centrale tendenser i nutidens ungdomskulturer.

Bogen henvender sig ifølge forfatteren til alle, der har med unge at gøre. Til dem, der gerne vil forstå, hvad det er, der rører sig i mange unge i dag. Forældre, pædagoger, lærere, undervisere, administrationer osv. Endelig er det forhåbningen, at den kan bruges i undervisningssammenhænge – bl.a. hvor man

underviser unge.

Johannes Andersen: *Mellem hoved og krop. Om ungdomskulturer*. Systime. Århus 2001

Ungdomssociologi

Hver periode stiller sine særlige krav til den enkelte. Industrisamfundet havde brug for stabile samfundsborgere, der var i stand til at indordne sig. Med overgangen til det moderne forbruger- og informationssamfund – det såkaldt senmoderne samfund – dannes en ny social karakter. Ifølge forfatterne til *Ungdomssociologi* sætter en forståelse af det senmoderne samfunds betydning for identitetsdannelsen naturligt fokus på de unge. Ændrede samfundsf forhold opleves nemlig tydeligst ved at fokusere på de unge.

Ungdomssociologi sætter fokus på børn og unges vilkår i det senmoderne samfund. Bogen indeholder fire dele. Første del indeholder en generel introduktion til emnet ungdomssociologi, der bl.a. belyser emnerne: identitet og samfund under forandring, socialiseringens byggesten, familien, institutionerne og kammeraterne samt individualisme og fællesskab.

De tre øvrige dele behandler hvert sit tema: den sociale arvs betydning, ungdomskriminalitet samt etniske unges vilkår i Danmark. Temaerne belyses bl.a. ud fra forfatterens egne undersøgelser. Forfatterne er professor i retssociologi Flemming Balvig, magister i sociologi Mogens Nygaard Christoffersen,

ph.d. og mag.scient i antropologi Yvonne Mørck og cand. mag. Kjeld Mazanti Sørensen. Forfatterne står for hver deres del af bogen. Delene kan læses selvstændigt eller i sammenhæng med den generelle introduktion.

Flemming Balvig, Mogens Nygaard Christoffersen, Yvonne Mørck og Kjeld Mazanti Sørensen: Ungdomssociologi. Columbus. København 2001

UNGE I TAL

Nyt nyhedsbrev om unge

Center for Ungdomsforskning går sammen med Dansk Ungdoms Fællesråd om et nyhedsbrev, der indeholder kommenteret statistik om unge.

Af Thomas Bach

Dansk Ungdoms Fællesråd lancerer i år et nyt initiativ. Det sker i samarbejde med Center for Ungdomsforskning. Initiativet er et kvartalsvis nyhedsbrev med titlen *Unge i tal*. Første nummer udkommer i slutningen af marts 2002. Temaet vil være valget den 20. november belyst ud fra et ungdomsperspektiv.

Det vil være kendetegnende for nyhedsbrevet, at hvert nummer har et særligt tema, som belyses og kommenteres gennem noget af den statistik, der er eller bliver tilgængelig i Center for Ungdomsforskningens database *Unge i tal*. Kommentarerne vil blive indhentet fra eksperter, forskere og politikere, der har interesse i ungdomsspørgsmål.

Øvrige temaer for 2002 vil kunne være unge og EU eller unges finanslov. Alle er dog velkomne til at henvende sig til DUF, hvis de ønsker særlige emner behandlet. Udover temaet vil hvert nummer af *Unge i tal* indeholde kommentarer til aktuelle tal om unge samt nogle gennemgående konjunkturtal, der beskriver unges levevilkår på nærmere definerede områder. Tilmelding til *Unge i tal* kan ske på www.duf.dk.

Thomas Bach er ansat som konsulent i DUF

KOMMENTAREN

Europas demokratiske udfordring

EU Kommissionen har udgivet en ny hvidbog om unge, demokrati og Europa. Den består af en række selvfølgerlige ligegyldigheder, som ikke spiller bolden op til debat og handling. Det mener Rasmus Hylleberg, formand for Dansk Ungdoms Fællesråd. Han efterlyser et nyt syn på de unge, der gør op med myten om de passive og egoistiske unge. De unge er aktive og engagerede demokrater, hvis blot systemerne kommer dem i møde. Det gør EU ikke på nuværende tidspunkt. Rasmus Hylleberg opfordrer derfor til en debat om, hvordan EU kan demokratiseres og gøres tilgængeligt for unge.

Af Rasmus Hylleberg

EU Kommissionen har netop udgivet en hvidbog om unge. Det er de ikke sluppet specielt godt fra, når man ser på indholdet og ”visionerne”, men det er spændende og helt nødvendigt at sætte unge, demokrati og Europa på dagsordenen.

Først og fremmest er det et nødvendigt udgangspunkt at gøre op med myten om de passive og egoistiske unge. Unge er langt mere kompetente, aktive og engagerede end tidligere, men ofte ikke på den gammeldags facon, hvor ”demokrati” mest handler om lange møder og bureaukratisk papirnusseri. Måske netop derfor er tålmodigheden kortere hos unge samtidig med at alternativerne er ubegrænsede, hvorfor unge blot zapper videre, hvis noget keder dem. Og det gør mange af de fora, hvor beslutninger om vores allesammens liv træffes. Det er problematisk – demokratiet bør ikke kun være for dem med et veludviklet mødegen.

En bombe under demokratiet

Udfordringen er endda dobbelt vanskelig, fordi der er to tendenser, der forløber parallelt og som forstærker hinanden gensidigt (negativt). For det første kobler unge sig i stigende grad af det repræsentative demokrati, og dermed er de ikke med til at tage beslut-

ninger om det fællesskab de stadig er en del af – fx er tilslutningen til de politiske partier katastrofal.

For det andet tager den europæiske integration fart og mange af de beslutninger, der har indflydelse på vores liv, forekommer for mange unge at være grebet ud af et mystisk demokratisk tomrum. Udover at det er demokratisk utilfredsstillende, er det også farligt og skaber grobund for en frustreret generation, der må konstatere, at de ikke med samtalen kan trænge gennem de ”demokratiske” beslutningslabyrinter.

Resultat er sørgeligt og selvfølgerlig fuldstændig uacceptabelt, nemlig at unge har grebet til vold og har angrebet ikke blot en række topmøde-byer. De har også lagt en bombe under demokratiet, når demokratisk valgte ledere fra verdens største nationer tvinges til at isolere sig fra det folk de stadig skal være ansvarlige overfor.

Selvfølgerlige ligegyldigheder

Hvidbogen har over for de udfordringer valgt at komme med brede, velmenende floskler om unge og vigtigheden af at skabe rum for deltagelse, men uden at de rigtig spiller bolden op til debat og handling. Derfor kan man egentlig ikke være uenig med Kommissionen

om indholdet – snarere er hvidbogen selv et symptom på krisen, fordi de fleste unge vil være kørt trætte efter de første sider med selvfølgelige ligegyldigheder. Der er ikke meget nyt ved hverken form eller substans.

Kun en enkelt ting virker direkte tåbeligt. Organiserede unge fremhæves indirekte som et problem og som nogle suspekter lobbyister, der ikke taler på den ”rigtige” ungdoms vegne. De ”rigtige unge” som man skal lytte til er dem, der har valgt ikke at engagere sig sammen med andre og har valgt ikke at være del af nogle frivillige (demokratiske) fællesskaber.

Det er selvfølgelig en stor provokation, at mange unge, der er foreningsaktive og forsøger – med både større og mindre held ganske vist – at nytænke organiseringen af fællesskaber og måderne at fremme et samfundsenagement på, skal udstilles på den måde – og det endda af en Kommission, der ikke selv har et folkeligt mandat modsat de mange aktive og organiserede unge, hvis legitimitet de stiller spørgsmål ved.

EU på dagsordenen

Men når det er sagt, er det mest interessant at se på perspektiverne for debat og handling – her kan Danmark spille en ganske afgørende rolle, da vi som bekendt skal varetage EU-formandskabet til efteråret.

DUF er allerede del af og selv initiativtager til en række aktiviteter, der skal sætte EU på dagsordenen blandt unge. Det er helt nødvendigt at få nogle bud på – fra både unge og gamle – hvordan EU kan demokratiseres og gøres tilgængeligt for os, der er født med det vilkår, at det europæiske og det internationale vil få større og helt afgørende betydning.

Idéer til fornyelse

Hvorfor diskuterer vi for eksempel ikke spørgsmålet om en EU forfatning, når alle ved, at den nuværende institutionelle opbygning er helt utilstrækkelig demokratisk set. Og man

kunne vælge at tage unge rigtig alvorligt og sænke valgretsalderen til for eksempel 16 år, og kombinere et sådan initiativ med bedre og mere samfundsfagsundervisning i folkeskolen. Ingen kan vel forvente et stort engagement, hvis man alligevel ikke regnes for noget, når det kommer til stykket. Og foreninger og andre organiserede unge skal blive endnu bedre til at turde gå nye veje og understøtte kreativitet og engagement frem for at se på forenings cv’et om man har gjort sig fortjent til dette eller hint.

Den franske forfatter Victor Hugo sagde engang, ”at intet slaveri kan stå mål med grænsernes”. I dag er det nødvendigt at krydse både fysiske og mentale grænser, hvis det skal lykkes at forny demokratiet. Ellers bliver vi slaver af en udvikling ”andre” bestemmer. Unge er vandt til at håndtere forskellige og komplekse problemstillinger og har mod på at udfordre det ”demokratiske tomrum”, der er opstået de senere år. Men det kræver at debatten om vores og om Europas fremtid begynder nu!

Rasmus Hylleberg er formand for DUF

Europa-Kommissionen udgav i slutningen af 2001 en hvidbog om ungdomsanliggender. Hvidbogen blev til efter en bred høring af mange tusinde unge europæere og efter samråd med medlemsstaterne, ungdomsorganisationer og eksperter i ungdomsanliggender.

Hensigten var, at hvidbogen skulle bidrage til unges integration i det aktive samfundsliv. Hvidbogen foreslog, hvordan og på hvilke områder unge i højere grad kan involveres i de beslutninger, der vedrører dem. Læs mere om hvidbogen på:

<http://www.europa-kommissionen.dk/eu-politik/noegleomraader/index000524-015/index012>

Center for Ungdomsforskning (CeFU) er en forskningsenhed på Roskilde Universitetscenter. Centrets formål er at analysere forhold omkring unges deltagelse i samfundet og koordinere viden og faktuelle oplysninger om unge. Centret tager forskningsmæssigt udgangspunkt i de unges livsstil og de brydninger der præger hverdagen i uddannelsesinstitutioner, demokratiske organisationer og på arbejdsmarkedet.

Center for Ungdomsforskning er udviklet som en ny konstruktion indenfor universitetsverdenen. Centret er tæt knyttet til en forening med medlemmer fra forskellige centrale institutioner, organisationer og virksomheder i Danmark.

Center for Ungdomsforskning modtager gerne henvendelser fra alle der interesserer sig for ungdomsforskning. CeFU hjælper også gerne med henvisninger og rådgivninger. Hvis det passer ind i vores profil og almene interesser, kan vi igangsætte både smalle målrettede undersøgelser og større undersøgelser. Der er også mulighed for at samarbejde med CeFU gennem samfinansierede ph.d. stipendier eller søge om medlemskab af foreningen bag CeFU. Endelig laver vi også foredrags- og konsulentvirksomhed i begrænset og prioriteret omfang.

CeFU's medlemmer er: Beskæftigelsesministeriet - BUPL (Forbundet for pædagoger og klubfolk) - Carlsberg A/S - Danmarks IdrætsForbund - Dansk Industri - Dansk Metal - Dansk Ungdoms Fællesråd - Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger - Folkehøjskolernes Forening i Danmark - Forsvarets Værnepligt og Rekruttering - FDB (Fællesforeningen for Danske Brugsforeninger) - Gymnasieskolernes Lærerforening - HK-Danmark - Indenrigs- og Sundhedsministeriet - Kulturministeriet - RealDanmark A/S - Rigspolitiet - Socialministeriet - Specialarbejderforbundet i Danmark - TDC - Tipstjenesten A/S - Undervisningsministeriet.

CENTER FOR UNGDOMSFORSKNING

Roskilde Universitetscenter Kommunikationsvej 1, P10 DK-4000 Roskilde
Tel +45 4674 2300 Fax +45 4674 3070 email cefu@ruc.dk www.cefu.dk